वसंतराव नाईक मराठवाडा कृषि विद्यापीठ, परभणी

जमिनीवरील भुंगेयाची अळी

मावा, पंतगवर्गीय किडीच्या अळया, इतर भुंगेवर्गीयीय किडीच्या अळया, कोळी, गोगलगायी इत्यादी यांना खातात.

• कृषि माहिती वाहिनी : (02452) 229000 ई-मेल : deevnmkv@gmail.com • फोन : (02452) 228601
• विद्यापीठ संकेत स्थळ : www.vnmkv.ac.in विद्यापिठाच्या बातम्यांसाठी पहा www.promkvparbhani.blogspot.com /vnmkv /vnmkv /user/vnmkv

६ जून २०२३

ज्येष्ठ/आषाढ शके १९४५

र रविवार		ज्येष्ठ पौर्णिमा कबीर जयंती पौर्णिमा समाप्ती सकाळी ०९.११ **४**	ज्येष्ठ कृ. ८ **११**	ज्येष्ठ अमावास्या अमावास्या समाप्ती १०.०६ **१८**	आषाढ शु. ७ **२५**
सो सोमवार		ज्येष्ठ कृ. १/२ जागतिक पर्यावरण दिन **५**	ज्येष्ठ कृ. ९ शुभ दिवस दिन **१२**	आषाढ शु. १ आषाढ मासारंभ **१९**	आषाढ शु. ८ शुभ दिवस दुर्गाष्टमी (दु. १.१८ नं.) छत्रपती शाहू महाराज जयंती **२६**
मं मंगळवार		ज्येष्ठ कृ. ३ शिवराज्याभिषेक सोहळा **६**	ज्येष्ठ कृ. १० शुभ दिवस (स.९.२८ नं.) **१३**	आषाढ शु. २ शुभ दिवस **२०**	आषाढ शु. ९ शुभ दिवस **२७**
बु बुधवार		ज्येष्ठ कृ. ४ शुभ दिवस संकष्ट चतुर्थी चंद्रोदय १०.२२ **७**	ज्येष्ठ कृ. ११ शुभ दिवस योगिनी एकादशी **१४**	आषाढ शु. ३ शुभ दिवस **२१**	आषाढ शु. १० **२८**
गु गुरूवार	ज्येष्ठ शु. १२ शुभ दिवस प्रदोष वटसावित्री व्रतारंभ धर्मवीर संभाजी महाराज जयंती (तिथीप्रमाणे) **१**	ज्येष्ठ कृ. ५ शुभ दिवस (सायं. ६.५८ प.) **८**	ज्येष्ठ कृ. १२ प्रदोष **१५**	आषाढ शु. ४ विनायक चतुर्थी **२२**	आषाढ शु. ११ शुभ दिवस देवशयनी आषाढी एकादशी(दु.३.०६ प) पंढरपूर यात्रा चातुर्मास्यारंभ बकरी ईद **२९**
शु शुक्रवार	ज्येष्ठ शु. १३ शुभ दिवस शिवराज्याभिषेकोत्सव (स.६.५२ प.) दिन **२**	ज्येष्ठ कृ. ६ **९**	ज्येष्ठ कृ. १३ शिवरात्री **१६**	आषाढ शु. ५ **२३**	आषाढ शु. १२ शुभ दिवस (सायं.४.०९ नं.) **३०**
श शनिवार	ज्येष्ठ शु. १४ शुभ दिवस वटपौर्णिमा (स.६.१५ दे ११.१७) पौर्णिमा प्रारंभ सकाळी ११.१७ **३**	ज्येष्ठ कृ. ७ शुभ दिवस कालाष्टमी जागतिक दृष्टिदान दिन **१०**	ज्येष्ठ कृ. १४ शुभ दिवस दर्श अमावास्या प्रारंभ सकाळी ०९.११ **१७**	आषाढ शु. ६ **२४**	

या महिन्यातील करावयाची कामे

- बागायती कापसाला पेरणीनंतर एक महिन्याने वरखताचा दुसरा हप्ता द्यावा.
- पाऊस पडून योग्य वापसा येताच जिरायत कापसाची पेरणी करावी.
- व.ना.म.कृ.वि. विकसीत मूग, सोयाबीन, उडीद, तूर, भुईमुग पिकाचे अधिक उत्पादन देणारे नवीन वाण निवडून त्यांची शिफारशीनुसार पेरणी करावी, पेरणीच्या वेळी खताच्या मात्रा पेरून द्याव्यात.
- वांगी, मिरची, टोमॅटो यांचे बी रोपासाठी पेरावे.
- भेंडी,गवार,वाल चवळी इत्यादी भाज्यांची लागवड करावी.
- गुलाब, मोगरा, जाईची कलमे तयार करावीत.
- गुलछडी, झेंडूची लागवड करावी.
- जनावरांच्या चाऱ्यासाठी निळवा, मक्याची पेरणी करावी.
- खरीप ज्वारी व बाजरीचे सुधारित व संकरित वाण निवडून त्यांची पेरणी करावी.
- पेरणीबरोबर तण नियंत्रणासाठी तण नाशकाचा वापर करावा.
- ज्वारी+ तूर, बाजरी + तूर, कापूस + सोयाबीन आंतरपीक पध्दतीचा अवलंब करावा.
- पेरणीपूर्वी बियाण्यास बुरशीनाशक व जिवाणू संवर्धनाची प्रक्रिया करावी.
- सुरू ऊसाची पक्की बांधणी केली नसल्यास ती करून घ्यावी व यावेळी नत्र खताचा चौथा हप्ता द्यावा.
- आंबा,केळी,डाळिंब, चिकू आदि फळझाडांची लागवड करावी.
- खरीप भुईमुग व सोयाबीनची पेरणी रूंद वरंबा सरी पद्धतीने करावी.

वसंतराव नाईक मराठवाडा कृषि विद्यापीठ, परभणी मान्यताप्राप्त

एज्युकेशन सोसायटी, नायगांव (बा.) अंतर्गत वनामकृवि,
परभणी द्वारा 'अ' दर्जा प्राप्त व ISO ९००१:२०१५ मानांकित
कृषि महाविद्यालय, नायगांव (बा)
ता.नायगांव (खै.) जि.नांदेड
बी.एस्सी. (ऑनर्स) कृषि पदवी
College Code 11154
संपर्क क्रमांक
9422171204, 9422876131
website : https://www.edunaigaon.in/
डॉ.रमेश जी. नादरे
✻ प्राचार्य ✻

एज्युकेशन सोसायटी, नायगांव (बा.) अंतर्गत वनामकृवि,
परभणी द्वारा 'ब' दर्जा प्राप्त व ISO ९००१:२०१५ मानांकित
अन्नतंत्र महाविद्यालय, नायगांव (बा)
ता.नायगांव (खै.) जि.नांदेड
बी.टेक. (अन्नतंत्र) पदवी
College Code 16180
संपर्क क्रमांक
9422171204, 9689456962
website : https://www.edunaigaon.in/
डॉ.विलास सु.मोरे
✻ प्राचार्य ✻

एज्युकेशन सोसायटी, नायगांव (बा.) अंतर्गत डी.बी.टी. मान्यता प्राप्त
वसंत उतीसंवर्धन प्रयोगशाळा, नायगांव (बा.)
ता.नायगांव (खै.) जि.नांदेड
संपर्क क्रमांक : 9422171204, 8605668687
मा.आ.श्री. वसंतरावजी बळवंतराव चव्हाण
अध्यक्ष
एज्युकेशन सोसायटी, नायगांव (बा.)
अध्यक्ष, नांदेड जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँक, नांदेड
मा.प्रा.श्री.रविंद्र व. चव्हाण
सचिव
एज्युकेशन सोसायटी, नायगांव (बा.)
मा.प्रा.श्री.रविंद्र चि.लव्हेकर
संचालक
एज्युकेशन सोसायटी, नायगांव (बा.)

महत्त्वाच्या नोंदी

तूर सुधारीत लागवड तंत्रज्ञान

जुन २०२३

डॉ.डी.के. पाटील
प्रभारी अधिकारी
मो. : ७५८८५६२६०८

डॉ.पी.एल.सोनटक्के
सहाय्यक प्राध्यापक
मो. : ७५८८०८२१४३

डॉ.सी.बी.पाटील
सहयोगी प्राध्यापक

कृषि संशोधन केंद्र, बदनापूर

कडधान्य पिकांमध्ये तूर पिकाचे स्थान अत्यंत महत्वाचे आहे. भारतीय लोकांच्या आहारात कडधान्य पिकांचे अनन्य साधारण महत्व आहे. तसेच जमिनीची उत्पादकता व पोत कायम राखून अधिक उत्पादन मिळत राहण्यासाठी विविध पीक पध्दतीमध्ये कडधान्य पिकांना नव्याने महत्व प्राप्त होत आहे. महाराष्ट्र राज्यात सन २०२१-२२ या कालावधीत तुरीची लागवड १३.३५ लक्ष हेक्टर क्षेत्रावर केली होती आणि एकूण उत्पादन ९.६२ लाख टन होते व त्यापासून प्रति हेक्टरी ७२१ किलो उत्पादकता होती.

बदलते हवामान कमी पर्जन्यमान असुन सुद्धा तुर पिकापासून भरपूर उत्पादन मिळते त्यामूळे तुरीचे पीक नगदी पीक म्हणुन घेण्याकडे शेतक-यांचा कल दिसून येत आहे. तूर पिकाच्या उत्पादनामध्ये चढ उतार होण्याचे प्रमुख कारणे म्हणजे तुरीची लागवड मुख्यत: कोरडवाहु पध्दतीमध्ये करणे. तसेच स्थानिक, जास्त कालावधीच्या व कमी उत्पादन क्षमता असलेल्या वाणांची लागवड करणे. तसेच स्थानिक वाण रोगांना बळी पडून उत्पादनात घट आढळून येते, पेरणीच्या वेळी बीज प्रक्रिया न करणे, जमिनीची पध्दतशीर मशागत, खत पुरवठा, पाणी व्यवस्थापन, झाडांची योग्य संख्या, तण व्यवस्थापन याकडे पुरेसे लक्ष न देणे ही आहेत. तुरीच्या अधिक उत्पादनासाठी लागवडीची महत्वाची सुत्रे खालील प्रमाणे आहेत.

जमीन :

तुर या पिकास मध्यम ते भारी ३० ते ४५ से.मी. खोल, पाण्याचा उत्तम निचरा होणारी जमीन आवश्यक असते. तुर पिकाची चोपन व क्षारयुक्त जमिनीमध्ये लागवड करु नये. पिकाच्या वाढीस जमिनीचा सामु ६.५० ते ७.५० असावा. आम्लयुक्त जमिनीत पिकांच्या मुळावरील गाठीची योग्य वाढ होत नसल्याने रोपे पिवळी पडतात.

हवामान :

तूर पिकांस २१ ते २४ अंश सें. सरासरी तपमान चांगले मानवते. तूर पिकांस ७०० ते १००० मिली मिटर वार्षिक सरासरी पर्जन्यमान असावे लागते. मात्र पेरणी नंतर पहिल्या एक ते दीड महिन्याच्या कालावधीत नियमित पाऊस असणे फायद्याचे ठरते. फुले व शेंगा भरण्याच्या कालावधीत कोरडे व समशीतोष्ण हवामान या पिकास आवश्यक आहे. अधिक पर्जन्यमान असलेल्या भागामध्ये शेतात पाणी साचून राहणार नाही याची दक्षता घेणे आवश्यक आहे.

पूर्वमशागत :

तुरीची मुळे खोलवर जात असल्यामुळे जमीन खोल नांगरुन वखराच्या दोन ते तीन पाळया देऊन जमीन भुसभुशीत करावी. आंतरपीक घ्यावयाचे झाल्यास मुख्य पिकांसाठी केलेली मशागत या पिकांसाठी उपयोगी पडते. उत्तम प्रकारच्या मशागतीमुळे मुळांची वाढ चांगली होते. शेवटच्या वखराच्या पाळीच्या अगोदर हेक्टरी १५-२० गाडया कुजलेले कंपोस्ट खत/शेणखत जमिनीत चांगले मिसळावे.

पेरणीची वेळ :

समाधानकारक पाऊस ७५ ते १०० मि.मी. पडल्यानंतर वापसा येताच तुरीची पेरणी करावी. पेरणीस उशीर झाल्यास उत्पादनात घट येते. तुरीची पेरणी १५ जुलै पुर्वी संपवावी. पेरणीस १५ दिवस उशीर झाल्यास २५ ते २७ टक्के व ३० दिवसांचा विलंब झाल्यास ५० ते ५८ टक्के घट येते. तुरीची धुळ पेरणी केल्यास उत्पादनात २० ते २५ टक्क्यानी वाढ होऊ शकते.

बीजप्रक्रिया :

अत्यल्प खर्चात अधिक उत्पादन मिळविण्यासाठी बीजप्रक्रिया खालील प्रमाणे करावी.

१. पेरणीपूर्वी २.५ ग्रॅम थायरम किंवा बाविस्टीन २ ग्रॅम प्रति किलो बियाण्यास चोळावे यामूळे जमिनीतून उद्भवणा-या विविध रोगांपासून पिकाचा बचाव होतो.
२. पेरणीपुर्वी प्रति किलो बियाण्यास १० ग्रॅम ट्रायकोडर्माची बिजप्रक्रिया करावी. या नंतर २५० ग्रॅम रायझोबीयम १० किलो बियाणास गुळाच्या थंड द्रावणातून चोळावे. असे बियाणे तासभर सावलीत सुकवावे आणि मग पेरणी करावी यामुळे पिकाचे रोप आवस्थेत जमिनीद्वारे उदभवणाज्या बुरशीजन्य रोगांपासुन संरक्षण होते. तसेच रायझोबियम जीवाणु संवर्धनामुळे पिकाच्या मुळावरील कार्यक्षम गाठीच्या संख्येत वाढ होऊन हवेतील नत्राचे स्थिरीकरण होऊन त्याचा लाभ ह्या पिकास तसेच तद्नंतर येणा-या पिकाला होतो.
३. स्फुरद विरघळणारे जिवाणु संवर्धक (पी.एस.बी.) २५० ग्रॅम प्रति १० किलो बियाण्यास योग्य प्रकारे लावल्यास जमिनीतील स्थिर झालेला स्फुरद उपलब्ध होण्यास मदत होऊन उत्पादनात वाढ होऊ शकते.

पिकांची पेरणी, अंतर व हेक्टरी बियाणे :

जिरायत लागवडी करिता दोन ओळीतील आंतर ९० सेंमी व दोन रोपातील आंतर २०-३० सें.मी. एवढे ठेवावे. हेक्टरी १२ ते १५ किलो बियाणे पुरेसे होते. बियाणे ४ ते ५ सें.मी. खोल पडेल अशा प्रकारे पेरणी करावी. बागायतीसाठी एके ठिकाणी दोन ते तीन बिया टाकुन ९० X ९० सेमी टोकन पध्दतीने लागवड करावी. टोकण पध्दतीने ५ ते ६ किलो प्रति हेक्टरी बियाणे पुरेसे होते. जमिनीच्या प्रकारानुसार व उपलब्ध पाण्यानुसार अंतर वाढवावे.

आंतर पीक :

तुरीचे प्रचलित क्षेत्र आणि उत्पादन वाढविण्यासाठी तसेच जमिनीची उत्पादकता राखण्यासाठी तूर + बाजरी २:४, तूर + ज्वारी ३:३ किंवा २:४, तूर + सोयाबीन/मूग/उडीद १:२ किंवा २:४ ओळीचे प्रमाण ठेवून आंतरपीक पध्दतीचा वापर केल्यास अधिक फायदा होतो.

रासायनिक खते :

तुरीच्या पिकांची जोमदार वाढ होण्यासाठी पेरणीच्या वेळी हेक्टरी २५ किलो नत्र आणि ५० किलो स्फुरद पेरणी बरोबर दोन चाकाच्या पाभरीने द्यावे. जमिनीच्या पृथ:करणात कमतरता आढळल्यास हेक्टरी ३० किलो पालाश वापरावे. त्याशिवाय हेक्टरी २० ते २५ किलो गंधक जिप्सममधून वापरण्याची शिफारस करण्यात आली आहे. पण स्फुरद सिंगल सुपर फॉस्फेट मधून दिल्यास त्यातील १२.५ टक्के गंधकाचा तूर पिकास उपयोग होतो. जमिनीत जस्ताची कमतरता भासल्यास पेरणी पूर्वी प्रति हेक्टरी १५ किलो झिंक सल्फेट वापरल्याने उत्पादनात २५ टक्के वाढ झाल्याची संशोधनाचे निष्कर्ष आहेत. कोरडवाहू तूर पिकांमध्ये २ टक्के युरिया पीक फुलावर येत असताना फवारणी केल्यास फायदा होतो.

आंतर मशागत : तुरीचे पीक सुरवातीच्या काळात (३०-४० दिवस) अतिशय सावकाश वाढते यामुळे सुरुवातीच्या काळात तणांचा प्रादुर्भाव जास्त जाणवतो. पीक २० ते २५ दिवसांचे असतांना पहिली आणि त्यानंतर ३० ते ३५ दिवसाचे असतांना दुसरी कोळपणी करावी. तुरीचे पीक पेरणी पासून ४५ दिवसापर्यंत तण विरहीत ठेवल्यास उत्पादनात लक्षणीय वाढ होते. पेरणी नंतर व पीक उगवणीपुर्वी स्टॅम्प (पेंडीमिथीलीन) १.५० किलो किंवा मेटाक्लोर (डयुयल) हे तण नाशक २ किलो १००० लिटर पाण्यात मिसळून जमिनीवर समप्रमाणात फवारावे. यामुळे सुरुवातीच्या काळात येणाऱ्या तणांचा चांगला बंदोबस्त करता येतो.

पाणी व्यवस्थापन :

तूर पिकास सुरुवातीच्या काळात १५ ते २० दिवस आणि शेंगा तयार होण्याच्या काळात २५ - ३० दिवस पाण्याचा ताण पडल्यास पाणी देणे आवश्यक आहे. विशेषत: पीक फुलोऱ्यात असतांना आणि शेंगात दाणे भरतांनाचा कालावधी अंत्यत संवेदनशील आहे. या पिकांमध्ये पुढील तीन अवस्था पाण्यासाठी संवेदनशील आहेत. १. कळया धरतांना २. फुलो-यात ३. शेंगात दाणे भरतांना या अवस्थेत जमिनीत ओलावा नसल्यास पाण्याच्या पाळया देणे आवश्यक आहे. तुर पिकासाठी सरी वरंबा पध्दतीची जमीन बांधणी करावी. त्यामूळे पाणी देणे सुलभ होते किंवा पावसाचे पाणी अधिक झाल्यास सरीतून निचरा होतो.

कीड नियंत्रण :

तूरीच्या पिकांवर सुरुवातीच्या काळात मावा, फुलकीडे व तुडतुडे हे रसशोषन करणाऱ्या किडीचा प्रादुर्भाव होतो. या किडींचा प्रादुर्भाव वाढल्यास डायमिथोएट (३० टक्के प्रवाही) ५०० मि.ली. अथवा क्विनॉलफॉस (२५ टक्के प्रवाही) १००० मि.ली. ५०० लिटर पाण्यात मिसळुन प्रति हेक्टरी फवारावे. तुरीच्या पिकांचे खरे आर्थिक नुकसान पीक फुलोऱ्यात आणि शेंगा भरण्याच्या काळात शेंगा पोखरणारी अळी, पिसारी पंतगांची अळी आणि शेंगमाशी अशा तीन प्रकारच्या अळीमूळे तुरीच्या उत्पादनात घट येते. या किडीच्या नियंत्रणासाठी खालील प्रमाणे एकात्मिक कीड नियंत्रण या पध्दतीचा अवलंब करावा.

१. उन्हाळ्यात खोल नांगरणी करावी. म्हणजे शेंगा पोखरणारी अळीची सुप्तावस्था पक्षी व सुर्याच्या उष्णतेमुळे नष्ट होते.
२. बांधावरील तणे आणि किडग्रस्त शेंडा काढुन तसेच मोठ्या अळ्या वेचुन नष्ट कराव्यात.
३. पाच टक्के निंबोळी अर्क आणि २ टक्के साबणाचा चुरा या मिश्रणाची दोन फवारणी १५ दिवसांच्या अंतराने शेंगा पोखरणारी अळीच्या नियंत्रणासाठी करावी.
४. क्रायसोपा या भक्षक किडीची ५० हजार अंडी प्रति हेक्टरी किंवा ट्रायकोग्रामा या परोपजीवी किडीची १.५ लाख अंडी प्रति हेक्टरी सोडावीत.
५. एचएएनपीव्ही २५० अळ्यांचा अर्क आणि टीपॉल यांचे मिश्रण एक आठवड्याच्या अंतराने फवारावे.
६. शेंगा पोखरणारी अळींचा प्रादुर्भाव तीव्रता समजण्यासाठी प्रति हेक्टरी ५ कामगंध सापळे पिकांच्या १ ते २ फुट उंचीवर लावावेत.
७. रासायनिक कीटकनाशकाची तुरीला कळ्या लागताच १० ते १५ दिवसांच्या आंतराने आलटून पालटून १ ते २ फवारण्या केल्यास किडीपासून चांगले संरक्षण होऊन अधिक उत्पादन मिळते.
८. शेंगा पोखरणाऱ्या अळीची संख्या आर्थिक नुकसानीची पातळी ओलांडल्यास इमामेक्टीन बेन्झोयेट ५ टक्के ३ ग्रॅम प्रति १० लिटर पाण्यात मिसळुन साध्या पंपाने फवारावे.

जौविक नियंत्रण पद्धती :

पिकाच्या उपद्रवकारक किडींचे परोपजिवी कीड/विषाणुद्वारे नियंत्रण करावे. या पध्दतीमध्ये परोपजिवी कीटक अथवा सूक्ष्म जिवाणुंचा वापर करता येतो. शेंगा पोखरणाऱ्या अळीसाठी हेलिओकील (एचएनपीव्ही) हे प्रभावी असे विषाणुयुक्त जौविक कीटकनाशक आहे. तुरीवरील शेंगा पोखरणाऱ्या अळीच्या नियंत्रणासाठी ५०० मि.ली. विषाणुग्रस्त अळ्यांचा अर्क प्रति हेक्टरी या प्रमाणे फुलो-यात/शेंगा लागतांना फवारावा. या जौविक कीटकनाशकाची फवारणी सकाळी अथवा संध्याकाळी करावी म्हणजे त्याची तीव्रता कमी होणार नाही.तसेच सूर्यप्रकाशातील अपायकारक किरणांपासून बचाव होण्यासाठी एक ग्रॅम नीळ व विषाणुच्या संरक्षण व संवर्धनासाठी एक अंड्याचा पांढरा बल्क १० मि.ली. जौविक किटकनाशक (एचएएनपीव्ही) हेलीओकील १० लीटर पाण्यातून प्रति हेक्टरी फवारावे. हे औषध अन्नाद्वारे पोटात जाऊन अळीच्या शरीरावर विषाणुची वाढ होते व त्यामूळे अळ्या ५-७ दिवसात मरतात.

रोग नियंत्रण :

तूर पिकावर प्रामूख्याने आढळून येणारे महत्वाचे रोग म्हणजे मर आणि वांझ होय. या रोगांच्या नियंत्रणासाठी पिकांची फेरपालट, रोग प्रतिकारक वाणांचा वापर (बी डी एन -२०१३-४१ (गोदावरी), बी डी एन -७११, बीएसएमआर ७३६, बीएसएमआर ८५३), पेरणीपूर्वी प्रति किलो बियाणांस २ ते २.५ ग्रॅम थायरम किंवा बाविस्टीन चोळावे आणि रोग ग्रस्त झाडे उपटून नष्ट करावीत. तसेच ट्रायकोडर्मा १० ग्रॅम प्रति किलो बियाणास बिजप्रक्रिया केल्यास जमिनी वाटे उदभवणा-या रोगांपासुन पिकाचे संरक्षण होते.

काढणी, मळणी व साठवण :

शेंगा पक्व झाल्यानंतर तूरीचे पीक कापून खळ्यावर २ ते ३ दिवस वाळवावे त्यानंतर काठीने झोडपून भूसा व दाणे अलग करावेत. त्यानंतर २ ते ३ दिवस उन्हात चांगले वाळवावे व नंतरच साठवण करावी.

तुर पिकाचे सुधारित वाण :

अ.क्र.	वाधणाचे नाव	कालावधी दिवस	उत्पादन क्वि./हे.	वैशिष्ट्ये
०१	बीडीएन -२०१३-४१(गोदावरी)	१६५-१७०	२२-२४	पांढरा दाणा,शेंगाच्या वाढीच्या अवस्थेत सिंचन देणे आवश्यक तसेच मर व वांझ रोगास प्रतिकारक
०२	बी डी एन -७११	१५०-१५५	१६-१८	दाण्याचा रंग पांढरा कमी कालावधीत तयार होणारा तसेच मर व वांझ रोगास प्रतिकारक
०३	बी एस एम आर ७३६	१७५-१८०	को.१४-१६ बा. १८-२०	मर व वांझ रोगास प्रतिबंधक, लाल दाणा
०४	बी एस एम आर -८५३ (वौशाली)	१७५-१८०	को. १४-१६ बा. १८-२०	मर व वांझ रोगास प्रतिबंधक, पांढरा दाणा
०५	बी डी एन -७१६	१६५-१७०	२० -२२	मर व वांझ रोगास प्रतिबंधक, अधिक उत्पादन क्षमता
०६	बी डी एन-२	१५५-१६५	१४-१५	पांढरा दाणा, मररोग प्रतिकारक, गुजरात मध्ये लोकप्रिय वाण
०७	बी डी एन -७०८ (आमोल)	१५५-१६५	१४-१७	मर व वांझ रोगास प्रतिकारक, लाल दाणा कोरडवाहुसाठी योग्य
०८	विपुला	१४५-१६०	१४-१६	तांबड्या रंगाचा दाणा, मर व वांझ रोगास प्रतिकारक्षम
०९	फुले राजेश्वरी	१४०-१५०	१८-२३	मर व वांझ रोगास प्रतिकारक, लवकर पक्वता तांबड्या रंगाचे टपोरे दाणे
१०	ए के टी ८८११	१५५-१६५	१५-१६	दाण्याचा रंग लाल
११	पी के व्ही तारा	१७०-१८०	१९-२२	दाण्याचा रंग तांबडा
१२	आयसीपीएल ८७११९	१८५-१९०	१५-१६	मर व वांझ रोगास प्रतिबंधक लाल दाणा